

www.analyticamk.org //////////////

analytica
thinking laboratory...

ЗЕЛЕНО СВЕТЛО ЗА ГУМЕНИТЕ КУРШУМИ ВО МАКЕДОНИЈА - ОПАСНИ ГРАЃАНИ ИЛИ ГРАЃАНИ ВО ОПАСНОСТ?

МАРТ 2015

commentary

□ МАКЕДОНСКИОТ парламент неодамна ги усвои измените на Законот за полиција, кои ќе и овозможат на полицијата да користи гумени куршуми, пиштоли за зашметување и шок гранати за сузбивање на насилиството при поголеми немири и протести.

На 2 март 2015 година, законот беше изгласан со поддршката од 59 пратеници и без присуството на опозицијата која што го бојкотира овој парламент поради тврдењето за изборна измама.

Пред гласањето на законот, претходеа **две пленарни седници** во февруари 2015 на Комисијата за одбрана и безбедност, работно тело во Собранието, која дојде до заклучок дека овие методи биле спроведувани во повеќе европски земји и искуството не покажало дека имало потешки или фатални последици врз толпата на луѓе кон која се упатени тие гумени куршуми. Според заменик-министерот за внатрешни работи Земри Камили, дел од овие методи за присилба не се нови во досегашната практика, а последните измени се само за понатамошно правно нормирање на веќе постоечките методи. Оваа изјава останува нејасна во однос на тоа на кои методи мислел заменик-министерот, бидејќи гумениите куршуми никогаш порано не биле користени во Македонија. Постои само еден регистриран случај на користење шок-бомба, од фудбалскиот натпревар во Битола, во август 2014 година, но никогаш не беше целосно разјаснето од каде дојде шок-бомбата, дали била фрлена од страна на полицијата или била внесена од некој фудбалски навивач.

Сепак, поголем број на случаи во светот укажуваат на значително поинаква слика за смртноста на несмртоносните оружја под кои спаѓаат пиштолите за зашметување и гумениите куршуми.

Таков е и случајот од 2007-ма година кога мисијата на ОН во Косово (УНМИК) ја забрани нивната употреба по смртта на двајца мажи во Приштина убиени од гумени куршуми, тие

целосно ја забранија употребата на гумениите куршуми во својата мисија во Косово, а разгледуваа и можна поширока забрана. Во два случаја во **Косово во 2014/2015 год. повторно беа користени гумени куршуми**, и во двата протести имаше голем број потешко повредени демонстранти и полицајци. На 27 јануари 2015 година, тројца мажи кои учествуваа во демонстрациите во Приштина **беа повредени од гумени куршуми**, каде што едниот од нив се уште е во ризик да го загуби окото.

Во 1970-та година Велика Британија не се штедеше во користењето на гумениите куршуми во Северна Ирска, но истите брзо потоа ги забрани засекогаш, по смртта на три лица, **вклучувајќи и смртта на 11-годишно дете**.

Во 1973-та година од страна на **британските безбедносни сили** беа воведени пластичните куршуми, со цел да ги заменат **гумениите куршуми** во обид да се намалат смртните случаи. Сепак, тие се покажале исто толку смртоносни колку и гумениите, а како резултат на тоа **во 1982 година, Европскиот Парламент** упати повик кон сите земји-членки да ја забранат употребата на пластичните куршуми во нивните земји.

За тоа колку се всушност небезбедни гумениите куршуми може да се најдат сведоштва во многу извештаи од организациите за човекови права низ целиот свет. Во една **студија од Лансет** во 2000та година, било анализирано како израелската војска ги користела гумениите куршуми против Палестинците, медицинското истражување дошло до заклучок дека: «Непрецизноста на гумениите куршуми и несоодветното нишанење резултира со сериозни повреди и смрт на значителен број на луѓе. Ова оружје и овој вид на муниција не треба да се смета за безбеден начин за сузбивање на толпи».

Во Македонија, откако беше усвоен новиот Закон за полиција, неколку невладини организации и медиуми реагираа на тоа дека овој закон беше донесен во несоодветно време кога државата се соочува со политичка и институционална криза. Имајќи го предвид зголемени-

от број на протести во последните 3-4 месеци, ова би можело да се сфати како порака од Владата да ги обесхрабри луѓето да присуствуваат во идните можни протести и истото може да се сфати како обид за ограничување на правото на слобода на протест и собирање.

Додека во Македонија се легализира, во Европа се прават напори да се забрани употребата на гумениите куршуми како начин за сузбивање на нереди. Бидејќи е докажано дека кога не се фатални тие може да предизвикаат сериозни повреди, како во случаите во Барселона каде што од седуммина погодени од гумени куршуми, секој од нив загуби по едно око, како и во случајот во Франција кога двајца ослепеа. Како резултат на тоа, **Каталонија одлучи да ја забрани употребата на гумениите куршуми**, а беше иницирана и кампања против нив.

Покрај тоа, постои загриженост околу тоа дали македонската полиција го има потребното знаење и вештини за користењето на овие методи и нема информации за тоа дали Министерството за внатрешни работи консултирало експерти, претставници од невладиниот сектор или активисти за човекови права по ова прашање пред да предложат промена на законот.

Случајот на македонскиот фудбалски навивач во Битола, кој доби сериозни повреди откако се обидел да ја фрли назад шок-бомбата која било претходно фрлена врз него, наводно, од страна на полицијата, само покажува на фаталноста на ова оружје и нашиот недостиг на капацитети за ефикасно управување со овие видови на случаи. **Бомбата експлодирала** во раката на навивачот предизвикувајќи губење на два прста, како и сериозни оштетувања во структурата на раката.

Според законот за јавните собири, во Македонија, членот 3 вели дека заради интересите на безбедноста организаторот на јавниот собир може да го известат Министерството за внатрешни работи најдоцна 48 часа пред почетокот на собирот, исто така може да побара од полицијата да определи обезбедување на про-

тестот за што трошоците ги поднесува самиот организатор.

Сепак, во Македонија, доколку се анализираат протестите од изминатите две години, може да идентификуваме дека единствените протести кои ескалираат во насилни конфронтации помеѓу демонстрантите и полицијата се тие што имаат непознат организатор (најчесто организирани преку социјалните мрежи) и исто така, оние предизвикани од меѓуетнички инциденти, како што беа протестите на албанските граѓани против конечната пресуда во случајот Монструм, или насилните немири во населбата на Ѓорче Петров во Скопје, по убиството на македонскиот тинејџер од страна на крадец од албанска националност. Како последица на тоа, шестмина Албанци беа осудени со затворски казни до три години за учество во демонстрациите против пресудата за “Монструм”, додека лицата кои во Ѓорче Петров уништуваа приватни имоти на албански сопственици, беа ослободени со условни казни а само едно лице доби казна од 6 месеци затвор. Повеќето албански медиуми реагираа за високите казни врз албанските демонстранти, како тие биле повеќекратно построги во споредба со казните кои ги добија македонските демонстранти во Ѓорче Петров. Имајќи ја предвид недовербата кон државните институции која отворено ја искажуваат Албанците, воведувањето на гумени куршуми можат само да ја продлабочат недовербата покренувајќи прашања околу пропорционалноста во употребата на сила од страна на полицијата во слични протести, додавајќи гориво на потенцијални идни незадоволства.

Затоа, со оглед на ризиците по животот,

здравјето и слободата на протестите, кои произлегуваат од најновите законски измени, од голема важност е полицијата да биде дополнително обучена за спроведување на новите мерки, да постојат соодветни надзорни алатки достапни за користење и да се подобри контролата над полициските операции.

Друга лоша страна на користењето на гумени куршуми како мерка во сузбивањето на немири е тоа што при злоупотреби на мерката кога има поголема толпа на луѓе е тешко да се утврди вина и одговорност, на пример да се идентификува кој пукал.. Конкретен пример се немирите од 2007-ма година во Косово, каде што никогаш не беше откриено кој романски полицаец бил одговорен за смртта на двајцата граѓани; ова уште повеќе ги нагласува можните проблеми со кои би се соочиле во иднина, без да елаборираме понатаму за тоа дали во Македонија постои независно судство или за сериозноста на повредите кои би можеле да се случат.

Според Извештајот на Европската Унија за напредокот на Македонија во 2014 година, независен и стабилен надворешен надзорен механизам за полициските сили се уште не постои. Недостигот на независен систем за надворешен надзор на полицијата треба да се адресира.¹ Законот за полиција дозволи користење на гумени куршуми во сузбивање на насилните протести, но соодветни механизми кои ќе постапуваат по случаи на полициска злоупотреба

¹ EU progress report about Macedonia; Chapter 24: “Justice, freedom and security”; pg 51 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-progress-report_en.pdf

се уште се недоволно развиени или непостоечки.

Во Македонија постоечките механизми за надзор се внатрешни и надворешни; важен актер од интерните механизми е **Секторот за Внатрешна Контрола и Професионални Стандарди (СВКПС)**.

Што се однесува до законската рамка, Законот за внатрешни работи ги дефинира актерите за надворешниот надзор, а тоа се **Народниот Правобранител и Собранието на Република Македонија**.

Сепак, за сите надзорни тела постојат редовни критики дека избегнуваат да ги казнуваат своите колеги полицајци, или дека немаат одлучувачка моќ да постапуваат по претставки.

Покрај тоа, со оглед на тоа што овој закон е донесен непосредно по емитувањето на прислушуваниите снимки од страна на опозициската партија со која наводно се докажува вмешаност на државни претставници во изборна измама, корупција во судството, како и други злоупотребувања на власта, предизвикувајќи дополнително незадоволство кај луѓето, шансите да видиме во иднина зголемен број на протести се многу повисоки.

Затоа, се додека не се надмине политичката и институционалната криза и се додека не се воспостават независни механизми за надзор, Македонија треба да ги суспендира новодонесените методи за контрола на нередите, бидејќи сите се засегнати од последиците од нивната употреба, без разлика на нивната етничка припадност, религија, политичко определување или без разлика дали станува збор за демонстрант или полицаец. □

□ Напишала, Каљтрина Селими / kselimi@analyticamk.org
Истражувач на програмата Безбедност
Аналитика Тинк Тенк
www.analyticamk.org / info@analyticamk.org